

KAPITEL 8

Bland intellektuella och statstjänstemän – mot gränslösa horisonter

Göran Therborn

Operationsbas och vänkrets

Jag var knuten till Sociologiska institutionen i Lund under nästan två decennier, men Lund på den tiden var också så mycket annat: marxism, vänsterpolitik, tidskriften *Zenit*, det långa fönsterbordet på Atén, vänsterns *Stammtisch*, spaning på Bokcaféet och intellektuella luncher på Backholms. Sociologi var en operationsbas och en vänkrets, men ingen karriär och ingen identitet.

När jag kom till Lunds universitet 1960, hade jag aldrig hört talas om sociologi. Samhällsvetenskap, som man kunde förstå på Kalmar högre allmänna läroverk, var statskunskap och nationalekonomi. Politiskt intresserad började jag med den förra. Bland mina matlagskamrater kom jag att träffa ett par vänner som ville bli läkare, men som inte hade haft betyg nog för att komma in direkt på medicinsk fakultet. I stället hade de möjligheten att kvalificera sig genom att ta några betyg (som det hette på den tiden) på filosofisk fakultet. Därvidlag hade tre ämnen fått rykte om sig att vara lämpade. Genetik, därför att det var medicinskt nyttigt. Pedagogik och sociologi därför att de var lätta. Då fanns det för mig, tyckte jag, ingen anledning att läsa sociologi. Men så var jag borta ett år, som värnpliktig, och då började en vän från skoltiden, Gunnar Olofsson, att studera sociologi, och skickade entusiastiska brev till vpl Therborn. Tillbaka i Lund började jag också – och blev snart intresserad. Framför allt därför att sociologin framstod som mycket mer vetenskaplig och seriös än statskunskap, som i dåtidens Lund mest var författningsplugg och politisk konversation.

Den vetenskapliga ambitionen, strävan efter ny kunskap, tilltalade mig. Den var stilfull, om än inte karismatisk, representerad av professor Gösta Carlsson, en sparsmakad intellektuell med borgerlig framtoning och främst

socialpsykologiska och demografiska intressen. Atmosfären på institutionen var lätt bohemisk, centre-left (dvs. socialdemokratisk i statskyrklig mening) och laissez-faire. Det var ingen miljö jag hämtade idéer från. Både sociologiämnet och institutionen uppfattade jag framför allt som en operationsbas, där vetenskap och intellektuell skärpa hyggligt respekterades och där samtidigt många olika analytiska perspektiv och okonventionella sociala och politiska åsikter tveklöst tolererades. Lundainstitutionen blev också en viktig vänmiljö med många profilerade personligheter, som betydde mycket för mig. Nästgårds var de befryndade, något yngre rättssociologerna. Den intellektuella lundavänstern spände över många discipliner, men man kan nog säga att sociologistudenterna, sociologiamanuenser och (så småningom) extralektorer spelade en central roll.

Internationellt inflytande

Teorier och analytiska vinklar och verktyg tog jag från den intellektuella vänstern i det tidiga 1960-talets Europa. Studentvänstern i Lund, oftast utan lokal förankring i den speciella universitetsstaden och utan akademisk familjebakgrund samt långt ifrån den svenska maktens korridorer och strider, var på den här tiden mycket internationellt orienterad. Men jag hade också ett internationellt intresse från gymnasietiden i Kalmar, med prenumeration på *New Statesman* och beställningar av fransk och tysk litteratur, från Sartre till Thomas Mann, via stadens bokhandel. En prenumeration 1961 på *New Left Review*, med back issues tillbaka till en av dess föregångare, *The New Reasoner*, öppnade en intellektuell värld. Jag är också tacksam för Arbetarrörelsens Arkiv (då centralt på Upplandsgatan i Stockholm), som erbjöd ett stort utbud av internationella tidskrifter och böcker. Där läste jag Gramsci för första gången, i ett franskt urval, innan jag lärde mig tillräckligt med italienska för att tillgodogöra mig hans Anteckningsböcker från fängelset i den klassiska sexvolymutgåvan från Einaudi.

I jämförelse med Gramsci och Lukács och med (äldre) samtida som de engelska historikerna Edward Thompson, Eric Hobsbawm, Perry Anderson m.fl. och franska filosofer som Jean-Paul Sartre, Henri Lefebvre och Louis Althusser framstod de flesta sociologer som ganska bleka figurer. Men där fanns ju ljuspunkter. Ralf Dahrendorfs klassanalys läste jag med intresse, och Robert Merton med intellektuell respekt, lite liknande, ett par pinnhål högre, mitt erkännande av Gösta Carlsson. Jag fick en livslång beundran för

Talcott Parsons' *The Structure of Social Action*, som ett briljant stycke teorianalys och teoriehistoria, utan att för den skull inta något annat än en fientlig hållning till hans efterkrigstida "struktur-funktionalism" (hans inskränkta avfärdande av Marx tog jag som en amerikansk självklarhet.) Hos sociologins klassiker uppskattade jag den disciplinbyggande ambitionen och styrkan hos Durkheim och den imponerande, skarpsynta lärdomen i Max Webers historiska sociologi, framför allt hans religionssociologiska uppsatser. Men från mitt 1960-tal ledde så många stigar till Marx att jag aldrig fick tid och ork nog att riktigt tränga in i Webers väldiga verk.

Jag startade min intellektuella verksamhet inom sociologin i första hand som marxistisk teoretiker, med ambitionen att relatera och uppdatera marxismen till samtida samhällsvetenskap. Det hela började med försvar för vetenskaplig forskning och kunskap, från en explicit politisk vänsterståndpunkt, men mot alla strävanden till kunskapsökandets upplösning i värderingar och "kritik" (Therborn 1969; 1973), samt ett beredande analytiskt angrepp på föreställningar i samtida sociologi och nationalekonomi (lic.avhandling , Therborn 1971). Det hela mynnade ut i en konstruktiv teoretisk, men omfattande empiriskt grundad, trilogi, doktorsavhandlingen *Science, Class and Society* (1974, internationell bok 1976), *Vad gör den härskande klassen när den härskar?* (1978) och *Maktens ideologi och ideologins makt* (1980). Alla skrivna på engelska, de två senare översatta till svenska av den i förtid bortgångne vännen och lundaprofilen Gunnar Sandin.

Samtidigt hade jag rent empiriska intressen. Min första sociologiska uppsats undersökte bias i mediareporteringen av en mystisk sammanstötning i Tonkinbukten våren 1965 mellan amerikanska och nordvietnamesiska krigsfartyg, som Lyndon Johnson använde som motivering för att eskalera den amerikanska krigsinsatsen i Vietnam. Utanför akademien skrev jag ett på sin tid internationellt uppmärksammat svar på frågan: Varför fick Vietnamkriget en så stark anti-imperialistisk effekt i USA, Europa och världen, när Koreakriget inte fick det? (Therborn 1968). Mitt första större empiriska arbete försökte förklara hur det kom sig att det utvecklade kapitalets makt numera överallt tog sig demokratiska former (Therborn 1977).

Vad hade socialdemokratin betytt för Sveriges välstånd och välfärd var en annan stor empirisk fråga. För den skull sökte jag för första gången (1976–1977) ett forskningsanslag, som jag medvetet gjorde stort för att kunna ge anställning åt doktorander och yngre kolleger. Vi fick pengar och vi producerade (först i Therborn m.fl. 1978), men särskilt kostnadseffektiv forskning

var det nog inte, även om projektet sköt upp Anders Kjellberg och Bo Rothstein i deras akademiska karriärbanor. Det var huvudsakligen mitt fel, som redan då visade att jag inte är någon lysande företagsledare. Men jag lärde mig mycket om svensk socialhistoria, som jag har haft nytta av resten av livet – med den internationella efterfrågan på svar om Sverige, Skandinavien, socialdemokratien och välfärdsstaten.

Under årens lopp har det sedan blivit oerhört mycket sociologiläsning, inklusive på för mig fjärran fält som metodologi, socialpsykologi och mikrosociologi. Mot bakgrunden av det institutionella enprofessorssystem jag växte upp med, och kom att sträva efter en plats i, såg jag en grundlig disciplinär allmänbildning som en moralisk plikt. Men fortfarande är det så, att jag ser mig själv i första hand som samhällsvetare (social scientist) och därefter som sociolog. På 1980-talet hade jag en professur i statskunskap i Holland, som visserligen blivit ett mycket mer vetenskaplig ämne sedan det tidiga 1960-talets Lund, men som jag då fann för snävt.

Intellektuella förebilder har fortsatt att i stor mängd komma från hinders de akademiska gränserna, antropologer som Jack Goody, demografer som J.C. Caldwell, ekonomer som Amartya Sen, geografer som David Harvey, statsvetare som Stein Rokkan, och så fler historiker, efter Anderson, Hobsbawm och Thompson, bl.a. Maurice Agulhon, C.A. Bayly, Linda Colley, Felipe Fernández Arnesto, Jürgen Kocka och Jürgen Osterhammel. Inom samtida sociologi har jag haft lysande vänner, som Walter Korpi, John Thompson och Erik Wright, och funnit en imponerande intellektuell kraft i Pierre Bourdieus *oeuvre* – en relativt sen upptäckt på grund av min trötthet på den självcentrerade skrivstilen från konkurrensbesatta Rive Gauche, så olik hans vänliga och ofta försynta personliga framtoning. Men de kolleger jag känner störst intellektuell frändskap med är gränsöverskridare med historiskt djup, som Charles Tilly, Immanuel Wallerstein, Manuel Castells, Maurizio Barbagli och Michael Mann (sedan han lagt av sin tidiga anti-marxistiska pose).

Jag fick inte den professur i Lund som jag sökte i slutet av 1970-talet, och det var nog en stor tur. Det hade varit lätt att fastna i den hemska trevliga lundamiljön.

Men rörligheten har sitt pris, liksom allt annat. Jag har upplevt mina skiftande intellektuella föreläsningar med stor glädje. De har berikat mitt liv. Men mobiliteten har också inneburit att viktiga forskningsprojekt inte har blivit riktigt slutförda och konsoliderade. Det gäller kanske framför allt mitt

kollektiva projekt ”Sverige under socialdemokratin”, som aldrig fick sin riktiga sammanfattning och konklusion. (Några större uppsatser till blev det dock, bl.a. Therborn 1986, 1991, 1993) Samma öde drabbade mina studier av rösträttens och demokratins historia (Therborn 1977, 1979, 1992), liksom den sociala modernismens och modernitetens genombrott och utveckling i olika delar av världen, hittills bara komprimerade i olika bokkapitel, senast i *Världen* (2012).

I stället för sociologiprofessuren i Lund fick jag en statskunskapsprofessur på Catholic University i Nijmegen, med boken *Vad gör den härskande klassen när den härskar?* som främsta merit för de radikala samt ett papper till och en muntlig presentation på internationella statsvetarkongressen i Moskva 1978, som intäkt för det lokala etablissemangen att jag var en seriös forskare som man kunde ha i möblerade rum. Tiden i Holland, 1981–1987, gav inte mycket tid åt svensk sociologi, även om den dåtida fulla sysselsättningen i Sverige gav mig en grundval för att ifrågasätta den då helt dominerande föreställningen i Nederländerna – right, left and centre, bland ekonomer och lekmän/kvinnor – att full sysselsättning, eller åtminstone låg arbetslöshet, hade blivit en omöjlighet.

Åren i Holland blev fler än planerat, eftersom jag hade så fina doktorander som tog tid på sig, men avsikten var hela tiden att återvända till Sverige. Hösten 1987 tillträdde jag sociologiprofessuren i Göteborg. Det blev en blandad upplevelse. På det personliga planet mycket vänlig och trevlig, på det intellektuella bekymmersam. Min företrädare, Edmund Dahlström, var i sin krafts dagar en av svensk sociologis mest dådkraftiga pionjärer, som jag hade stor respekt för. Men han var formad före den internationella orienteringens tid, och han hade varit sjuklig länge. Institutionen var otroligt provinsiell, nästan alla lärarna hade aldrig varit på något annat universitet. Forskningen var inriktad på att skaffa anslag för arbetsplats- och bostadsstudier, att levereras i stencilform. En mängd doktorander var registrerade, mestadels utan att prestera någonting. Här var svensk sociologi nere för räkning.

Det var inte ett lokalt specialfall. Bakom låg den svenska akademiska inavelsprincipen, att studera och göra karriär vid samma universitet livet ut. Där var också den svenska utredningstraditionen, en styrka för offentlig förvaltning men sällan inspirerande till intellektuellt nyskapande. Sedan dess har det varit stora, positiva förändringar i Göteborg, som jag försökte driva, men som nog mest kom till stånd av andra skäl. Nytt blod kom in, både

som lärare och doktorander, och länge insuttna lektorer började röra på sig.

På 1990-talet blev sedan Europa och globalisering stora frågor, för många med mig, men knappast för svensk sociologi. De impulserna kom utifrån, från Italien – på den tiden mycket engagerat i Europa – och från den anglosaxiska diskussionen. I Sverige erbjöd dåvarande Forskningsrådsnämnden stimulerande tvärvetenskapliga miljöer. 1996 blev jag en av direktorerna för Kollegiet för samhällsforskning i Uppsala (SCAS), som i tio år gav mig ett utomordentligt stimulerande internationellt sammanhang, och 2006 kom helt oväntat en förfrågan från Cambridge, inspirerad av boken *Between Sex and Power. Family in the World, 1900–2000* (Therborn 2004), ett ämne jag aldrig hade skänkt en tanke i Lund. Det hade sin bakgrund i ett internationellt forskningssamarbete baserat i Australien.

Cambridge har varit, och är, eftersom jag fortfarande undervisar där på deltid, en mycket stimulerande miljö, men mer på grund av det lysande mångvetenskapliga utbudet, som man genom college-strukturen kommer i direkt kontakt med, än från ämneskollegerna. De senare är alla trevliga och högkompetenta inom sin specialitet, men våra intressen ligger en bit från varandra. Nästan alla av oss har närmare intellektuellt umgänge med kolleger utanför. Samma sak gäller för mitt, och mångas, förhållande till den brittiska sociologin som helhetsprofession.

2010–2014 har jag haft en annan sociologisk erfarenhet, som redaktör för Europeiska Sociologförbundets tidskrift *European Societies*. Det har varit en intressant lärotid, en inblick i ”the mainstream” av europeisk sociologi – blandad kaliber, långt emellan riktigt skarpa bidrag och stark nordväst-europeisk dominans, som vårt team (med Sven Hort och Ola Agevall) försökt reducera genom aktiv rekrytering av bidrag från andra håll. Vi har haft stor glädje av att kunna engagera svenska referees. Det bristande internationella sinnet för kollegial värnplikt, i att bedöma artiklar, har varit den jobbigaste erfarenheten.

Kort sagt, mitt samliv med svensk sociologi har varit varken djupt eller livslångt. Det var ansvarslost otroget och promiskuöst på 1960- och 1970-talen, mera troget men inte helt lyckligt 1987–1996. Även utanför det svenska har mitt förhållande till sociologidisciplinen ofta varit ganska distanserat och inte sällan präglad av ett intresse mindre än glödande. Men tvärsigenom skiftande intressen och miljöer löper vad man kanske skulle kunna kalla en expansiv kontinuitet från de avgörande åren i Lund på 1960-talet. Empirisk historisk-institutionell forskning i politisk-teoretiska

kontexter har präglat min akademiska verksamhet, från min första uppsats (i statskunskap) om den spanska anarkosyndikalismen under inbördeskriget och doktorsavhandlingen om samhällsvetenskapens framväxt till mitt pågående arbete om Maktens städer. Klassperspektiv och klassanalys har förblivit ett centralt tema, från lic.-avhandlingen 1971 och studien av *Klasserna i Sverige 1930–70* (1973) till uppsatserna *Class in the 21st century* och *New Masses?* i *New Left Review* 2012 och 2014, och boken *The Killing Fields of Inequality* (2013). 1960-talets lundavänster producerade högst ett par senare renegater, och jag var inte bland dem. En anti-imperialistisk vänsteridentitet är mitt jag som vuxen samhällsvarelse.

Trots mitt ganska odisciplinerade förhållande till sociologin har jag en sorts sociologipatriotism, av typen, "right or wrong, my country". Av och till har jag engagerat mig i ämnets organisationer, det svenska och det nordiska förbundet, ESA och ISA. Ibland har jag till och med känt mig kallad att försöka utdela disciplinära visdomsord, t.ex. om förklaringsmodeller (Therborn 1991) och om ämnets akademiska geografi (Therborn 2000).

Min sociologipatriotism har två grundvalar. Först och främst, ämnets gränslösa horisonter. Det finns inget socialt fenomen, inget socialt problem, som inte kan analyseras inom sociologin. Det finns ingen samhällsvetenskaplig metod som inte kan användas inom sociologin. För den vars vetenskapliga intressen har spänt över historiska politiska maktstrukturer och samtida arbetsmarknader, barns uppväxtvillkor och klassrelationer, sex- och genusrelationer och ekonomisk ojämlikhet, marxistisk teori och familjeplanering, socialpolitik och arkitektur m.m. är den sociologiska gästfriheten ovärderlig.

Sociologi, när den väl är institutionaliserad men inte paradigmatiserad, är den bästa operationsbasen för samhällsanalys.

Alla vi som utnyttjar den gränslösa sociologiska gästfriheten har ett stort ansvar. Vi behöver inte avlägga någon paradigmatiserad trohetsed eller examen, men seriös sociologi är inte "anything goes". Vi har ett intellektuellt ansvar, att inte parasitera på andra discipliner eller på en uppfattad villkorslös gästfrihet. Ny kunskap måste produceras, inte bara nya formler eller upprepningar. Att hålla uppe en grundläggande vetenskapsstandard är ett speciellt problem i ett ämne utan paradigm.

Mitt andra skäl för min sociologipatriotism är den sociologiska vänskapligheten – som man också finner i närbesläktade ämnen som socialantropologi och socialt arbete/socialpolitik. Spännande vänner kan man

hitta i många sammanhang, och bland mina akademiska är många historiker. Men ändå, som kollektiv är sociologer lite extra. Sociologer är medmäskligt och socialt engagerade, allmänintresserade, opretentiösa, utan streber-narcissism (för det allra mesta), personligen easy-going. Så upplevde jag Sociologen i Lund på 1960- och 1970-talen, Sociologförbundets årsmöten, institutionerna i Göteborg och Cambridge. Sociologer är en mycket stor del av min globala vänkrets. Men samhörigheten är mycket större än den kretsen. När jag läser ISA:s bulletin *The Global Dialogue* upplever jag att det här är mitt folk, här hör jag hemma.

Svensk sociologisk habitus och dess möte med ”fältet”

Vad skapade en svensk sociologisk habitus? Först nationens historia och sociologins plats i den. Svensk sociologi etablerades efter andra världskriget med uppdraget att bidra till den sociala ingenjörskonsten. Efter Stalingrad hade USA och den anglosaxiska världen blivit landets polstjärna, mycket mer än i de krigshärjade grannländerna. I en första början fanns lite av de stora sociala omvandlingarna i åminne, urbaniseringen och industrialiseringen, som satte sina spår hos den första generationens sociologer. Men avgörande var att nationens öde sedan länge var utstakat som ett gammalt, framgångsrikt moderniserat rike, i geopolitiskt lä och med väl etablerad demokratisering och socialdemokratisering. Härmed skapades en historielöshet i svensk samhällsvetenskap, helt annorlunda den historiska medvetenhet som präglade Stein Rokkan i Norge och Erik Allardt i Finland, och som de överförde till sina bästa elever. Sociologer är aldrig sykofanter, eller, på ren svenska, rövslickare. Utan att bländas och utan att skryta var de flesta svenska sociologer mer eller mindre medvetna om att de levde på Lycksalighetens ö, knappast den bästa av alla tänkbara världar, men väl en bland alla existerande.

Den akademiska traditionen var strängt disciplinär, av tyskt ursprung men nu öppen för amerikansk omorientering. Sociologin institutionaliserades utifrån, av statlig forskningspolitik, med uppgift att bidra till en statlig samhälls-
omdanning,

Universiteten hade sin autonomi, men universitetslärarna var statstjänstemän, och det akademiska livet var i grunden ett liv i statens tjänst. Den typiske svenske akademikern är rätt och slätt en statstjänsteman (eller -kvinna). Men de klassiska universiteten i Sverige, i Uppsala och Lund, ligger inte

i huvudstaden som i Danmark, Finland och Norge, i Frankrike eller Latinamerika. Den moderne svenske akademikern, t.ex. sociologen, har långt till Makten, Media och Parnassen.

Den svenska statsförvaltningen hade en gammal utredningstradition, med nordiska motsvarigheter men (såvitt jag vet) av lägre dignitet. Akademiska doktorsavhandlingar kunde först framträda som en Statens Offentliga Utredning. Här fanns alltså en väl utbildad roll av akademikern som statlig utredare. Alltsedan 1930-talets nationalekonomi var det en samhälls-akademisk normalitet. Resursstarka kommuner har under senare årtionden anammat den ambitiösa offentliga utredningsidén.

Offentligheten i Sverige är genomorganiserad, präglad av organisationer, partier och intresseorganisationer. På de stora tidningarnas kultursidor har det funnits plats för ”kulturdebatt” och på de allt fler nöjessidorna har ”kändisar” lagts ut, men samhällsdebatten har förblivit strängt organiserad. Dessutom var svensk offentlighet på 1960-talet, sociologins verkliga etableringsårtionde, starkt socialdemokratiskt dominerad, efter framgångarna i pensionsvalen 1957, 1958 och 1960.

Den typiske svenske sociologen, hans/hennes *habitus*, blev naturligen en socialdemokratisk statstjänsteman.

Alternativ fanns, men de hade nog aldrig haft en chans, även om de också föll på utstötning och egna grepp. Trots sina framgångar hade svensk socialdemokrati alltid ledsagats av en inte obetydlig vänsterkritik, och från mitten av 1960-talet gjorde marxismen insteg på universiteten, och på de sociologiska institutionerna allra tydligast. Men den blev aldrig en riksfattande alternativ pol, och från 1980-talet blåste hård politisk motvind. En borgerlig sociologi hade haft det svårt i löntagarfondernas Sverige, men var inte otänkbar, och hade, sett i backspeglarna, säkert varit en stor intellektuell utmaning och stimulans. Men ingen av de två briljanta möjliga portalgestalterna var några akademiska imperiebyggare. Hans Zetterberg kom hem från USA, respekterad i alla läger, men valde SIFO framför en universitetsinstitution. Johan Asplund, en annan tänkbar möjlighet, svensk sociologisk förmodligen mest originelle tänkare, var så främmande för all institutionsorganisering att han knappast ens umgicks med sina lokala kolleger.

De socialdemokratiska statstjänstemännen har kommit att präglade svensk sociologi. Hur har de förvaltat sitt pund? Mycket väl, måste en utomstående kritiker säga. De har åstadkommit svensk sociologisk två stora bidrag till global vetenskapshistoria. Den första är Levnadsnivåundersökningarna, som fick

sin teoretiska grundval av Sten Johansson och sin institutionella överbyggnad i SOFI. Den andra är Walter Korpis m.fl. jämförande socialpolitiska studier, som har kommit att markera den internationella forskningsfronten på området. Båda har en intressant regional norrländsk accent, i grundarnas bakgrund och i Umeå-institutionens viktiga roll i traditionens reproducering.

Såvitt jag vet har de socialdemokratiska statstjänstemännen heller aldrig försökt att strömlinjeform och paradigmatiska landets sociologi, vilket knappast skulle ha lyckats heller. Institutionerna i Lund, Uppsala och Göteborg hade en grundmurad pluralism.

Kvinnor kom fram på bred sociologisk front något senare än de socialdemokratiska rekordåren, och har tenderat att vara mer individuella och mindre statskyrkliga. Men svensk feminism har knappast fått samma internationella intellektuella betydelse som kvinnors samhälleliga styrka i Sverige sedd i internationell belysning. Varför? är en intressant vetenskaps- och idéhistorisk fråga.

Det internationella "fältet" var mycket välkommande av svensk sociologi. Sverige var en social förebild i internationella progressiva kretsar, och här fanns en infödd expertis som hade läst in den brittiska välfärdsanalysen från Richard Titmuss och sociologisk metodologi från US graduate schools. Men det bör nog tilläggas att den internationellt mest inflytelserike nordiske socialpolitikforskaren är den danske kosmopoliten Gösta Esping-Andersen, som en gång förvägrades en professur i Lund.

Palmelinjen i svensk socialdemokrati, det internationella Tredje Världen-engagemanget, har lämnat överraskande otydliga spår i svensk sociologi och samhällsvetenskap, lite mer i utvecklingsekonomi och Tredje Världen-politik. "Uforsk", som de initierade själva kallade det, blev aldrig en del av huvudfåran i svensk samhällsvetenskap.

På gott och ont är svensk sociologi först och främst en socialdemokratisk statstjänstemannavetenskap. Men längs dess vägkanter har många udda blommor kunnat blomma. De senaste årens mest uppskattade avhandlingar har ett brett register, med starka feministiska inslag. Den nya generationen professorer, som inte inramats på samma sätt, ger ett mycket kompetent intryck och det ser lovande ut framöver.

Sedda över tid fram till nu framstår nog finsk och norsk sociologi som överlag mer djuplodande och skarpsinnig än den svenska – präglade av en mer spännande, konfliktrik och mångfacetterad historia. Men om framtida sociologi har jag inga förutsägelser, bara en from önskan.

För en intellektuell sociologi

Jag hoppas det kommer att finnas en plats även i framtiden för intellektuell sociologi. Det Michael Burawoy kallar ”public sociology” är en besläktad genre, i och med att båda vänder sig till allmänheten utanför de akademiska murarna, men jag vill sätta accenten lite annorlunda.

En intellektuell sociolog kan och vill skriva, för att kommunicera med en intellektuellt intresserad allmänhet. Hon skriver inte (i första hand åtminstone) papers for impact factors, enligt standardmallen – *literature, data and methods, results and discussion*. Standard papers har en oerhört viktig vetenskaplig funktion, och med mina senkomna intressen för demografi, epidemiologi och socialmedicin har jag kommit att uppskatta den typen av koncentrerad vetenskaplig kommunikation. Men vi samhällsforskare ska inte göra oss urarva vår humanistiska tradition, inte bryta banden med vår lysande humanistiska släkt.

När jag tänker på en intellektuell sociologi är inte min förebild *les intellectuels de Paris*, besatta av den ständiga kampen om en plats i rampljuset, för vilken stil och åsikt är avgörande, snarare än insikter och kunskap. Inte heller tänker jag på pop-sociologi, uppbyggen av lättsmält fraseologi och (i bästa fall) skarpsynta sociala snapshots, utan forskningsrötter, där Zygmunt Bauman och Ulrich Beck för närvarande är de idealtypiska exemplen.

Modellen är i stället de stora anglosaxiska och franska historikerna och deras uppsatser och böcker: Fernand Braudel, Linda Colley, Norman Davies, Felipe Fernández-Arnesto, Eric Hobsbawm, Emmanuel Le Roy Ladurie, Simon Schama, Edward Thompson, Natalie Zenon Davis, för att nu bara nämna några. Deras produktion är empirical scholarship på högsta nivå, intellektuellt genomtänkt och en läsares njutning.

Intellektuell sociologi, liksom dito historiografi, har tre centrala komponenter:

- seriös forskning med adekvata metoder – vilka de nu än kan vara
- självreflektion – Varför gör jag det jag gör? Vad vill jag säga?
- skrivkonst, eller åtminstone en strävan att kommunicera utanför tjänsteställnings- och befordringskommittéer.

Intellektuell samhällsforskning sitter trångt numera, med thatcherismens kvantitativa meritkriterier, som spritts vida omkring i den nyliberala politikens spår. Därför behöver den försvaras. Men den är inte främmande för

svensk tradition. Även stora socialdemokratiska statstjänstemän har varit intellektuella, från Gunnar Myrdal till Walter Korpi. Och ambitionen lever vidare i yngre, post-socialdemokratiska generationer.

Svensk sociologi har i samtiden åtminstone två stora, ofrånkomliga forskningsuppgifter:

1. Kapitaliseringen av folkhemmet och välfärdsstaten. Hur fungerar kapitaliseringen av ”skolan, vården och omsorgen”, för elever och vårdtagare, för de anställda, för ägarna? Varför ger den så stora vinster?
2. Hur har denna kapitalisering varit politiskt möjlig? Hur har public service-normerna kunnat eroderas till en ständig ström av skumma affärssuppgörelser och personlig korruption?

Många andra stora frågor väntar också på svar. Låt mig bara nämna några som jag själv stött på:

- Varför har Sverige lämnat 1980-talets fullsysselsättningsklubb, medan t.ex. Japan och Österrike inte har gjort det, och Holland blivit medlem?
- Varför har de nordiska välfärdsstaterna misslyckats med att utjämna de sociala klyftorna i hälsa och livslängd?
- Hur har den stora invandringen till ett tidigare etniskt mycket homogent land förändrat kultur och levnadsvanor i Sverige? Varför har Sverige varit mer öppet och generöst än de nordiska grannländerna?
- Till sist Den Stora Frågan: Hur kommer 2000-talets samhälle och kultur att skilja sig från 1900-talets?

Referenser till egna verk

- 1968 From Petrograd to Saigon. *New Left Review* 48: 3–11.
- 1969 Från revolutionär teori till akademisk metafysik, Del I och II”. *Häfteten för Kritiska Studier* 2:5 13–36; 2:6 21–39.
- 1971 *Klasser och ekonomiska system*. Malmö: Cavefors Zenitserien; lic.avh. Lunds Universitet.
- 1973 *Vad är bra värderingar värda?* Malmö: Cavefors.
- 1977 The Rule of Capital and the Rise of Democracy. *New Left Review* 103: 3–41.
- 1978 Sweden Before and After Social Democracy. A First Overview. *Acta Sociologica* 21: Supplement, 37–58 (med A. Kjellberg, S. Marklund & U. Öhlund).
- 1979 The Travail of Latin American Democracy. *New Left Review* no. 113–114 (Januar-April).
- 1985 *Nationernas ofärd*. Lund: Arkivs Förlag. *Why some peoples are more unemployed than others*. London: Verso 1986.
- 1986 The Working Class and the Welfare State: A Historical Overview and A Little Swedish Monograph, in P. Kettunen (red.), *Det nordiska i den nordiska arbetarrörelsen*. Helsinki: Finnish Society for Labour History and Cultural Traditions.
- 1989 Pillarization and Popular Movements – Two Roads to Welfare Capitalism: the Netherlands and Sweden, in F. Castles (red.). *Comparative History of Public Policy*. Cambridge: Polity.
- 1991a Swedish Social Democracy and the Transition from Industrial to Postindustrial Politics, in F. Fox Piven (red.). *Labor Parties in Postindustrial Societies*. Cambridge: Polity Press.
- 1991b Cultural Belonging, Structural Location, and Human Action. *Acta Sociologica* vol. 34.
- 1992 The Right to Vote and the Four World Routes to/through Modernity, in R. Torstendahl (red.). *State Theory and State History*. London: Sage.
- 2000 At the Birth of Second Century Sociology. Times of Reflexivity, Spaces of Identity, and Nodes of Knowledge. *British Journal of Sociology*, 51:1.
- 2004 *Between Sex and Power, Family in the World, 1900–2000*. London: Routledge.

- 2012 *Världen*. Malmö: Liber.
- 2012 Class in the 21st Century. *New Left Review* 78 (New Series).
- 2013 *The killing fields of inequality*. Cambridge: Polity.
- 2014 New Masses? *New Left Review* 85.